

Obsah

Úvod.....	8
1. Osobnost Antonína Švehly.....	11
2. Předválečné politické působení Antonína Švehly.....	13
3. Švehlova politika během první světové války.....	15
3.1. Švehla oportunistou.....	15
3.2. Švehla radikál.....	18
4. Politické působení Antonína Švehly v Československé republice.....	21
4.1. Období Kramářovy vlády.....	21
4.2. Nástup rudo – zelené koalice.....	23
5. Agrární strana a shrnutí Švehlovy politiky.....	24
5.1. Před vznikem Československé republiky.....	24
5.2. V Československé republice.....	26
6. Ústava 1920.....	28
6.1. Počátky prací na ústavě.....	29
6.2. Švehlovy poznámky k ústavě.....	31
7. Ústavní výbor.....	33
7.1. Složení.....	33
7.2. Zahájení jednání o ústavě.....	34
7.3. Schůze ústavního výboru.....	35
7.4. Pokračování v jednání o rozluce.....	38
7.5. Věková hranice prezidenta republiky.....	39
8. Jednání o ústavě v plénu Revolučního národního shromáždění.....	40
8.1. První den.....	40
8.2. Druhý den.....	42
9. Shrnutí prací na ústavě.....	44
10. Obsahové zhodnocení ústavy.....	46
11. Švehlova korespondence po přijetí ústavy.....	48
12. Analýza Švehlovy role při tvorbě ústavy.....	49
Závěr.....	51
Seznam použité literatury a odborných pramenů.....	52

Seznam zkratk

AFS	Archiv Federálního shromáždění
ANM	Archiv Národního muzea
APS – P – ČR	Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky
NACR	Národní archiv České republiky
PMR	Předsednictvo ministerské rady
PSPČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
RNS	Revoluční národní shromáždění

Úvod

Konec první světové války a následný vznik Československé republiky byl doprovázen velikým nadšením a pozitivním pohledem na budoucnost. Lidé se radovali z nového samostatného a demokratického státu. Tehdejší politická reprezentace stála před velkým úkolem, musela se zhostit povinnosti právně zakotvit Československou republiku v novém systému, musela vytvořit a přijmout nejvyšší právní normu nově vzniklého státu, ústavu.

Proces vzniku první československé ústavy z roku 1920¹ s důrazem na roli Antonína Švehly v této proceduře je hlavním tématem mé bakalářské práce. Většina dostupné literatury zabývající se ústavou z roku 1920 dává přednost jejímu hodnocení z hlediska obsahového, nicméně způsobu přijetí a tvorby tohoto dokumentu se věnuje jen málo. Výjimku představuje například dílo Evy Brokové „*První československá ústava, diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920*“, které je však pouze složeno z přepisů jednání z ústavního výboru. Dále Ferdinand Peroutka se v „*Budování státu*“ zmiňuje o procesu vzniku ústavy, a to zejména v kontextu s tehdejší politickou situací.

Jedním z hlavních důvodů, proč jsem si zvolila téma vzniku ústavy z roku 1920, je tedy absence literatury, která by se uvedené problematice komplexně věnovala. Dále jsem byla při výběru tématu vedena důležitostí a vážností ústavního dokumentu, neboť ústava z roku 1920 byla první, zakotvila nový stát a dodnes z jejího znění vycházíme.

Při shromažďování materiálů potřebných ke studiu vzniku ústavy jsem mnohokrát narazila na to, že Antonín Švehla je hodnocen jako: „*politický tvůrce ústavy*“ (Peroutka, 1991c, s. 924), jako muž, dle jehož: „*politické objednávky*“ (Rychlík, 2010, s. 51), byla ústava napsána. Taková hodnocení mě přiměla se na roli Antonína Švehly v procesu vzniku ústavy blíže zaměřit, neboť Švehla nebyl ani premiérem, ani právníkem.

Z tohoto důvodu se nejprve chci věnovat osobě Antonína Švehly, abych přiblížila jeho styl politiky a politikaření, jednání, chování a do určité míry

---

¹ Dále většinou jen ústava

i myšlení. Domnívám se totiž, že určitá znalost politiky a způsobu jednání Antonína Švehly je zásadní pro zhodnocení jeho následného angažování se na tvorbě ústavy.

V jednotlivých kapitolách bych chtěla postupně uvést jeho politické kroky, které dle mého názoru jasně vedly k vzestupu jeho politické kariéry. Ráda bych se zmínila o Švehlově politice před vznikem Československé republiky, neboť během první světové války Švehla své postoje výrazně změnil. Dále bych připomenula Švehlovo politické působení v počátcích Československé republiky, kdy se stal ministrem vnitra a i přes následnou nabídku premiérského křesla ministrem vnitra v té době zůstal. První část své bakalářské práce věnující se osobě Antonína Švehly bych chtěla zakončit kapitolou, kde shrnu politické kroky Antonína Švehly v kontextu s politikou agrární strany.

Poté bych se ráda věnovala již samotnému procesu vzniku ústavy. Chci zde uvést konkrétní momenty, které byly pro výsledné znění dokumentu zásadní. Jedná se o jednání, která předcházela pracím v ústavním výboru, dále samotný postup ústavního výboru a závěrem schůze Revolučního národního shromáždění, na kterém byla ústava přijata. V těchto kapitolách bych ráda popsala zejména okamžiky, kde se ústava „střetává“ se Švehlou, tedy, kdy je sám Švehla účasten jednotlivým schůzím o ústavě, nebo kdy je na něho při diskusi odkazováno.

Celý text bych chtěla doplnit krátkým zhodnocením obsahové stránky ústavy a závěrečnou analýzou Švehlovy role při tvorbě ústavy.

Úkolem mé práce je popsat vznik první československé ústavy a zhodnotit práci Antonína Švehly v tomto procesu. Pokusím se zodpovědět otázky, jakou měl Antonín Švehla roli při tvorbě ústavy, zda byl do celé věci pouze zabrán, nebo, jak říká Peroutka, zda byl „*politickým tvůrcem ústavy*“ (Peroutka, 1991c, s. 924).

K zodpovězení těchto otázek využiji jednak dosavadní literaturu, která se zabývá daným tématem, tak zejména dobové dokumenty, jako je Švehlova korespondence a jeho poznámky, zápisy ze schůzí ústavního výboru a vlády. Tyto původní dokumenty jsou dnes uloženy v Národním archivu České republiky ve fondech „Švehla Antonín“ a „Předsednictvo ministerské rady“, v Archivu Národního muzea ve fondu „ŠVEHLA Antonín“ a v Archivu Poslanecké

sněmovny Parlamentu České republiky – archiv Federálního shromáždění, ve fondu „Revoluční Národního shromáždění“.

Mým předpokladem, z kterého budu vycházet, je, že Antonín Švehla měl jeden z největších podílů na vzniku ústavy a prostřednictvím politického vyjednávání významnou měrou ovlivnil i znění ústavy, stejně jako její poměrně hladké přijetí v Revolučním národním shromáždění. Chtěla bych tak doložit, že Švehla, který nezastával funkci premiéra a nebyl ani právníkem, měl nejdůležitější slovo při řešení sporných otázek v ústavě, neboť neustále jednal se zástupci ostatních politických stran. Tedy jinými slovy, ráda bych dokázala, že způsob vzniku první československé ústavy odpovídá spíše kabinetní politice, kterou řídil Švehla, než veřejné diskusi.

Ve své bakalářské práci dodržuji citační normu ČSN ISO 690.

1. Osobnost Antonína Švehly

Rodák z Hostivaře, syn tamějšího sedláka Antonín Švehla, se stal jedním z nejvýznamnějších politiků počátku dvacátého století a následně i Československé republiky. Pravděpodobně původ ze selské rodiny, láska k venkovu a touha zlepšit podmínky sedláků, byly příčinou jeho náklonnosti k agrarismu. Po vzoru svého otce se i Antonín Švehla přidal k agrárním hnutí a byl tak svědkem zrodu agrární strany, které později předsedal. Získání ministerského křesla na ministerstvu vnitra a dále funkce předsedy vlády jsou jasným dokladem o jeho rostoucí politické kariéře v první republice (Miller, 2001).

Antonín Švehla byl zarytým ochráncem demokracie, politikem pracujícím pro republiku, pro veřejný pořádek a pro všeobecné blaho. Díky své politické obratnosti se mu podařilo rozhodovat o těch nejdůležitějších dokumentech při budování nového státu. Účastnil se jednání o první československé ústavě z roku 1920, byl autorem a silným protagonistou pozemkové reformy. Usiloval o moc a k reálné moci se také dostal (Miller, 2001).

Švehla nebyl politikem, který by široké veřejnosti utkvěl v paměti díky svým projevům či jiným veřejným vystupováním. Nepotřeboval být viděn a oslavován potleskem publika. V agrárním periodiku *Venkov* dne 16. dubna 1933 odmítl Švehla oslavu svých šedesátých narozenin následujícími slovy: „*Kdo nemá síly, aby pracoval bez oslav, bez slávy a často proti hanbě, je sláb a kdo je sláb, nemůže vésti. Pracoval jsem a za práci se mi dostalo důvěry. A to mi naprosto stačí! Sebevědomí musí mít každý z nás, i já je mám. Mám tolik sebevědomí, že vystačím až do konce života bez oslav*“ (cit. in Dostál, 1989, s. 167).

Zejména v počátcích Československé republiky vždy zůstával v pozadí. Ačkoli nebyl zpočátku u občanů všeobecně znám, jeho pozice byla silná.

Byl zákulisním hráčem, který však disponoval velkou mocí. Úzce komunikoval s tehdejšími politickými špičkami, včetně prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Byl tak jedním z řídicích aktérů podílejících se na vzniku, následném konstituování a celkovém zakotvení Československé republiky. Autoritu a pevnou

pozici si zajistil u svých politických kolegů, spoluhráčů i protihráčů díky nesmírné pracovitosti a přístupu při politickém vyjednávání.

O Švehlových cenných vlastnostech a ryzím charakteru se můžeme dočíst v Peroutkově „*Budování státu*“, kde Peroutka, jakožto dobový spisovatel a publicista, oslavně hovoří zejména o Švehlově unavovací technice ve vyjednávání.

Daniel E. Miller, soudobý spisovatel s dlouhodobým zájmem o československé agrární hnutí mezi světovými válkami působící hlavně v USA, zase vyzdvihuje jeho diplomatické schopnosti, když název jeho knihy „*Antonín Švehla*“ nese podtitul „*mistr politických kompromisů*“.

A konečně Vladimír Dostál, historik, který se snažil předložit svým čtenářům objektivní obraz politického hnutí československého rolnictva, nedá na osobu Antonína Švehly dopustit, jeho jednání vždy považuje za to správné, které směřuje k vyšším cílům – k zabezpečení státu, ke spravedlnosti (Dostál, 1989).

Antonín Švehla opravdu ve svém politickém počínání vždy prosazoval vyšší zájmy, jako je spravedlnost a demokracie. A právě tento postup mu ve spojení s jeho pragmatismem a schopností předvídat události zajistil místo mezi tehdejší politickou elitou.

2. Předválečné politické působení Antonína Švehly

O konci devatenáctého století hovoří Otto Urban ve svém díle „*Česká společnost 1948 - 1918*“ v souvislosti s rozložením politických sil v českém prostředí jako o době „politického štěpení měšťácké společnosti“ (Urban, 1982, s. 475 a násl.).

Toto poměrně trefné označení tehdejší politické scény dokládá mimo jiné i postupná emancipace agrárního hnutí, odštěpení se od mladočechů neboli od Národní strany svobodomyšlné, a vznik samostatné České strany agrární, jejímž hlavním programem bylo hájit zájmy rolnictva a spolu s ostatními stranami pokračovat v boji národnostním (Frankenberger, Kubíček, 1931).

Antonín Švehla, ačkoli se původně chtěl stát socialistou, nakonec se přidal k agrárnímu hnutí a stál u zrodu České strany agrární. Brzy si zde vybudoval své místo. Již v roce 1905 se Švehla prosadil, když výrazně podporoval změnu agrárního programu z roku 1903, týkající se volebního práva. Tato změna byla přijata a agrárníci od této chvíle podporovali všeobecné, tajné, rovné a přímé hlasovací právo. Švehla, jakožto zastávce liberálně stavovského křídla agrárníků, který chtěl do politického dění zapojit širší vrstvy obyvatel, takto „zvítězil“ nad konzervativcem Karlem Práškem, který ve své době představoval starou velkostatkářskou garnituru (Čechurová, 1999; Miller, 2001; Urban, 1982).

Na tomto místě zůstává nezodpovězena otázka, co bylo tím pravým motivem, který Švehlu přiměl bezmezně podporovat všeobecné, tajné, rovné a přímé hlasovací právo? Byla-li to Švehlova oddanost pro demokratické principy či náklonnost a sympatie k socialistickému proudu, tak proč tuto změnu nenavrhl již dříve?

V roce 1905 výrazně sílila sociální demokracie společně s dělnickým hnutím a jejich touhou prosadit radikální politické změny včetně všeobecného, tajného, rovného a přímého hlasovacího volebního práva. Naprosto opačné stanovisko zastávali konzervativisté, kteří se bránili jakýmkoli změnám. Mezi těmito dvěma křídly se pohybovaly ostatní politické strany, které byly ochotné přistoupit na určité reformní kroky. A v této době přišel Švehla s návrhem změny programu z roku 1903. Jeho jednání bylo vedeno spíše čistým pragmatismem a politickou

aritmetikou než zanícením pro demokratický princip, neboť oficiální podpora všeobecného, tajného, rovného a přímého hlasovacího práva agrárikům přinesla jednak další sympatizanty, tak v budoucnu, při realizaci všeobecného, tajného, rovného a přímého hlasovacího volebního práva, další hlasy a tím i další mandáty.

Švehla se i nadále snažil přiblížit masám a rozšířit tak povědomí o Československé straně agrární². Zastával a prosazoval názor, že denně vydávané noviny jsou značně účinným prostředkem k upevňování agrárního hnutí a k získání nových stoupenců. Jeho úsilí se setkalo s úspěchem, a tak dne 29. dubna 1906 vydalo Tiskařské družstvo agrární strany první číslo agrárního deníku „Venkov“. (Miller, 2001; Frankenberger, Kubíček, 1931).

Švehla byl v roce 1909 zvolen předsedou agrární strany. Podařilo se mu konečné sjednocení českých zemědělců, a tak při pohledu na institucionální organizaci strany mohl oprávněně užívat svůj citát z roku 1904: „venkov je jedna rodina“. Před vypuknutím první světové války byla agrární strana druhou nejsilnější stranou v českých zemích. Švehlovi se podařilo to, o co od začátku usiloval, z neuceleného agrárního hnutí na konci devatenáctého století vytvořil středostavovskou masovou politickou stranu (Miller, 2001; Frankenberger, Kubíček, 1931).

---

² V roce 1905 došlo k přejmenování strany z „České strany agrární“ na „Československou stranu agrární“. Dále v textu bude většinou užíváno zažitéjší pojmenování „agrární strana“.

3. Švehlova politika během první světové války

3.1. Švehla oportunistou

Jednotlivé politické strany působící v českém prostředí byly nuceny během první světové války zaujmout postoje, které vyjadřovaly jejich souhlas či nesouhlas se státoprávním uspořádáním Rakouska – Uherska. Od počátku válečného stavu byla jen jedna politická strana – Státoprávně pokroková, která požadovala, aby po skončení války došlo k oddělení českých zemí od rakouské říše. Na opačné straně stály klerikální strany, které vzhledem k postavení katolické církve v monarchii byly oddanými zastánci říše. Mezi těmito dvěma póly se pohybovaly všechny ostatní politické strany, včetně agrárníků, které předpokládaly, že po válce se bude osud českého národa vyvíjet v rámci rakouské říše (Dostál, 1989; Miller, 2001).

Bylo to v kanceláři Antonína Švehly v Hyberské ulici, kde se od počátku války neformálně scházeli představitelé těchto „středových“ stran. Postupně si každý uvědomil, že válka bude trvat déle, než kdokoli mohl předpokládat, a bylo tedy nutné, aby byl postoj českých politiků oficiálně sjednocen. Došlo ke spojení politického úsilí těch stran, které počítaly s existencí rakouské říše i po válce. Jejich cílem bylo přetvořit monarchii ve prospěch práv českých zemí, v zájmu českého národa. Hlavní roli v tomto sjednocování české politiky hrál Antonín Švehla, který se stal vyjednavatelem mezi politiky, což mu přineslo veliké uznání a pro ostatní se postupně stával silnou politickou autoritou (Dostál, 1989; Miller, 2001).

Prvním pokusem o vedení společné politiky bylo Národní souručenství, jehož program zavazoval strany v národním zájmu podporovat monarchii. Tento projekt byl ovšem neúspěšný (Dostál, 1989; Miller, 2001; Tobolka, 1937; Urban, 1982).

Vytvoření Národního výboru 19. listopadu 1916 již bylo zdařilejší. Jednalo se o politický orgán reprezentující české zájmy v rámci prorakouského programu. Národní výbor tvořily všechny politické strany kromě realistů a Strany státoprávně pokrokové. Do čela byl ustaven staročech Karel Mattuš, Antonín Švehla byl zvolen jednatelem Národního výboru (Českému národu!, 1916).

Naprosto obdobné uskupení, s názvem Český svaz, vzniklo taktéž na úrovni říšské rady. Zde byli sdruženi všichni poslanci české národnosti včetně katolických stran, chyběli opět realisté a Strana státoprávně pokroková. Programem Českého svazu bylo vést „boj za Rakousko“, ukončit perzekuci českého národa, zabránit změnám ústavy, které by měly neblahý dopad na země Koruny české a vyjádřit věrnost Čechů k monarchii (Českému národu!, 1916).

Došlo tak ke vzniku orgánů, které podporovaly české národní zájmy v souladu s existencí rakouské říše na půdě říšské rady i na úrovni českých zemí (Dostál, 1989; Miller, 2001; Tobolka, 1937; Urban, 1982).

Významnou roli Antonína Švehly v procesu oficiálního sjednocení české politiky, respektive Českého svazu, v roce 1916 v rámci prorakouského programu dokládá dopis ze dne 14. listopadu 1916 od místopředsedy Národní strany svobodomyslné Bohdana Bečky a říšského poslance Národní strany svobodomyslné Jindřicha Maštálky. Švehlovi psali, že se Český klub poslanců na říšské radě usnesl společně s výborem Národní strany svobodomyslné, aby co nejdříve byl ustaven pro otázky ústavně politické a všenárodní jednotný klub českých poslanců na říšské radě na základě principu bezvýjimečné většiny (ANM, ŠVEHLA Antonín, HN 50).

Činilo se i křídlo politických stran, které podporovaly odboj a ideu osamostatnění českých zemí. Na základě podnětu Tomáše Garrigua Masaryka byl v únoru 1915 založen tajný výbor Maffie. Politické špičky agrární strany nebyly pro svůj úsudek o vítězství Rakouska – Uherska ve válce a následné kontinuitě monarchie do tohoto uskupení přizvány. Antonín Švehla tak nebyl členem, ale o činnosti a důležitých akcích Maffie byl pravidelně informován (Dostál, 1989; Miller, 2001; Tobolka, 1937).

Švehla tak zastával oficiální pozici prorakouského politika, podporujícího i nadálou existenci monarchie, v rámci které prosazoval české národní zájmy. Neoficiálně však současně úzce komunikoval s členy tajného výboru Maffie.

Do určité míry proto nesouhlasím s Millerovou myšlenkou, když v souvislosti s vytvořením Českého svazu ve své knize zmiňuje, že: „*Jednota ve prospěch národa byla pro Švehlu základní tezí, z níž vyplývala mezistranická spolupráce*

a motivovala ho i po říjnu 1918“ (Miller, 2001, s. 54), neboť Švehla onu jednotu ve prospěch národa sice oficiálně prezentoval, ale jeho politické kroky směřovaly i mimo program Českého svazu.

Mojí tezi o Švehlově dovedné spolupráci s „oběma stranami“ podporují i vzpomínky Jana Hajšmana, člena Maffie, který napsal: „*Tak se na věci díval Švehla. Dával mi na ruku, že pomůže, kdykoli bude třeba. Žádal mne, abych mu nosil informace, které dostáváme, abych ho upozornil, kdyby bylo třeba. Ale kladl na srdce, že třeba dělat politiku dvojí, že si však musíme rozumět a jedna strana druhé věřit*“ (Hajšman, 1933, str. 137).

Na základě výše zmíněného si tedy dovolím konstatovat, že Antonín Švehla se v první polovině války obratně pohyboval mezi Českým svazem a Maffií. Jeho působení v Českém svazu bylo oficiální a viditelné, kontakty s Maffií se odehrávaly v rovině soukromých schůzek. Komunikoval s politiky s různými zájmy, u kterých si dělal „dobré jméno“ (Dostál, 1989; Tobolka, 1937; Hajšman, 1933).

V této době se více přikláněl k možnosti, že po válce zůstanou české země součástí monarchie a tomu také přizpůsobil své oficiální vystupování. Budoval Český svaz, budoval jednotu politických stran a zároveň i svou politickou kariéru. Pro případ, že by došlo k výrazným zvrátům na mezinárodním poli a válečné události by naznačovaly prohru Rakouska – Uherska, styky s Maffií mu zajišťovaly možnost přidat se k odboji (Dostál, 1989; Tobolka, 1937; Hajšman, 1933).

3.2. Švehla radikál

Jak již bylo řečeno, Švehlovy styky a jeho postavení mu umožňovaly jak variantu setrvání na pozici prorakouského politika podporující národní zájmy, tak možnost přeběhnout do tábora radikálů bojujících za ideu úplného osamostatnění se českých zemí. Byl připraven na obojí. Nastalé události Švehlovi jasně ukázaly, do jakého týmu se má přidat.

Děj na mezinárodní scéně byl v tomto ohledu pravděpodobně klíčový. Spojené státy americké vstoupily do války, což způsobilo, že vítězství Rakouska – Uherska už se nezdálo být tak jisté (Miller, 2001).

Dalším důležitým faktorem bylo mínění českého obyvatelstva vyjádřené v otevřeném dopise Českému poselstvu na Říšské radě. Tento dopis podepsaný 222 českými spisovateli, publikovaný v polovině května 1917 v agrárním periodiku Večer, vyzýval poslance, aby obhajovali národní zájmy, neboť budoucí Evropa bude Evropou svéprávných a svobodných národů (Urban, 1982).

Reakcí Českého svazu, politického orgánu reprezentujícího české zájmy v rámci prorakouského programu na úrovni říšské rady, bylo prohlášení na zasedání říšské rady dne 30. května 1917. Jeho autorem byl Antonín Švehla. Poslanci v prohlášení vyjádřili odpor proti Rakousko – Uherskému dualismu, proti nadvládě německé menšiny. Vyslovili se pro alternativu mezi současnou monarchií a samostatným státem, byli pro přetvoření dosavadního mocnářství ve spolkový stát svobodných a rovnoprávných národních států, kde by demokratický český stát zahrnoval i země slovenské³ (Urban, 1982; Miller, 2001; Dostál, 1989).

---

³ Znění prohlášení: „*Poselstvo českého národa vychází z hlubokého přesvědčení, že nynější dualistický útvar vytvořil k patrné újmě celkových zájmů národy vládnoucí a potlačované a že jediné přetvoření mocnářství habsbursko-lotrinského ve spolkový stát svobodných a rovnoprávných národních států odstraní každé nadprávní národnostní a zabezpečí všestranný rozvoj každého národa v zájmu celé říše i dynastie. Opírajíce se proto v této dějinné chvíli o přirozené právo národů na sebeurčení a svobodný vývoj, posílené nadto u nás nezadatelnými právy historickými, státními akty plně uznanými, budeme se v čele svého lidu domáhat sloučení všech větví československého národa v demokratický český stát, zahrnující i slovenskou větev národa, žijící v souvislém celku s historickou vlastí českou* (cit. in Miller, 2001, str. 56).

Z tohoto prohlášení je patrný jasný posun oficiální politiky Antonína Švehly společně s většinou⁴ českých poslanců. Jejich požadavek vytvořit spolkový stát svobodných a rovnoprávných států jasně svědčí o tom, že nároky oficiálního českého politického orgánu na monarchii se v rámci prosazování národních zájmů zvyšují. Došlo tak k posunu oficiální Švehlovy politiky, ne ještě však k její změně, Švehla stále zůstal formálně prorakouský (Miller, 2001).

Jasným důkazem změny politiky českých poslanců je Tříkrálová deklarace z 6. ledna 1918, kde je již voláno po české nezávislosti a jsou zde podporovány slovenské nároky na sebeurčení (Miller, 2001).

Švehla sám za sebe jasně navenek obrátil svou politiku, když začal podporovat likvidaci Rakouska - Uherska. V dubnu 1918 se zúčastnil akce, kde veřejně přísahal podporu nezávislému státu (Miller, 2001).

Sílicí radikalismus a protirakouský postoj se projevoval v agrární straně zejména prostřednictvím periodik Venkov a Večer. Vladimír Dostál tvrdí, že Večer jasně vyslovoval svůj radikalismus, na rozdíl od Venkova, který byl všedním nespontánním informátorem (Dostál, 1989, kap. Otevřeně proti Rakousku).

S Dostálovým hodnocením Večera lze souhlasit, neboť právě v něm byl otištěn projev českých spisovatelů adresovaný českým poslancům na říšské radě. Nicméně musím zde poukázat na to, že i Venkov projevoval svůj protirakouský postoj, a také za něj byl pokárán. Pražský policejní ředitel, dvorní rada Antonín Kunz zaslal dne 14. července 1918 odpovědnému redaktorovi Venkova Antonínu Junovi dopis, ve kterém udělil redakci Venkova přísnou výstrahu, a to z důvodu, jakým způsobem je ve Venkově informováno o výsledcích války. Kunz napsal, že forma, jakou deník informuje čtenáře o vítězstvích mocností Dohody, je zakrytým projevem sympatií k těmto státům, k nepřátelům Rakouska – Uherska (ANM, ŠVEHLA Antonín, HN 50).

Od roku 1918 se tak česká domácí politika oficiálně hlásila k myšlence vzniku samostatného státu a konečně se tak dostala do shody se zahraničním odbojem. V tomto ohledu nemohl působit Národní výbor vytvořený v roce 1916, neboť jeho

---

⁴ K prohlášení Českého svazu se nepřipojilo několik agrárních a národně sociálních poslanců.

prorakouský program byl již pasé. Bylo nutné vytvořit orgán, který by reprezentoval současné české zájmy. Obdobně jako tomu bylo v roce 1916, se do čela vyjednávání o této instituci postavil Antonín Švehla, který tak v nových poměrech opět posílil svou politickou pozici (Miller, 2001).

Dne 13. července 1918 byl vytvořen Národní výbor československý. Jeho hlavním cílem bylo dosáhnout práva na sebeurčení v samostatném, demokratickém státě československém⁵ (Národu československému!, 1918).

Národní výbor československý byl obsazen dle výsledků voleb do říšské rady z roku 1911. Předsedou se stal Karel Kramář, místopředsedou Antonín Švehla a Václav Klobučník (Urban, 1982).

Následující známé události již přímo vedly k vytvoření samostatné Československé republiky.

---

⁵ „Poslání Národního výboru československého jest dáno příkazem této doby: V soustavné práci shromažďovati, pořádati a vésti všechny veliké duševní, morální a hmotné síly v národě k dosažení toho, co jest nejsvětějším, nezadatelným právem každého národa a co nemůže a nebude odpíráno také národu našemu: právo sebeurčení v samostatném, demokratickém státě československém s vlastní správou ve vlastním domě a pod vlastní svrchovaností“ (Národu československému, 1918, titulní strana).

4. Politické působení Antonína Švehly v Československé republice

4.1. Období Kramářovy vlády

Antonín Švehla byl místopředsedou Národního výboru československého, který vznikl v červenci 1918 jako jednotný orgán, co reprezentoval české zájmy v souladu se zahraničním odbojem. Národní výbor československý se stal i první dočasnou vládou než došlo ke svolání Revolučního národního shromáždění. Zákonomárný sbor byl obsazen dle stejného principu jako Národní výbor československý, tedy na základě výsledků voleb do říšské rady z roku 1911 (Peroutka, 1991a).

Složení vlády zvolené dne 14. listopadu 1918 bylo domluveno mezi členy Maffie, Masarykovy Československé národní rady a Národního výboru československého na schůzce v Ženevě. Švehla jakožto předseda agrární strany se měl stát ministrem zemědělství. On ale trval na tom, že povede ministerstvo vnitra. Dosáhl svého a ministerstvo vnitra mu bylo nakonec svěřeno. Současně se také stal místopředsedou vlády. Předsedou byl Karel Kramář (Peroutka 1991a, Peroutka 1991b).

V tomto období získal Švehla významně na popularitě. Kramář odjel na mírovou konferenci, a tím, kdo opravdově vládl v Československé republice, byl na základě postu ministra vnitra a místopředsedy vlády Antonín Švehla. Jeho ministerská pozice mu umožňovala bezprostředně uplatňovat moc. Byl to Švehla, kdo přímo rozhodoval o pořádku ve státě, neboť převedl četnictvo pod svou správu. Byla mu podřízena i agenda týkající se kinematografie, čímž měl ve svých rukou i hlavní nástroj propagandy. V lednu 1919 byly Švehlovi dokonce poskytnuty premiéřské pravomoci (Peroutka, 1991b; Miller, 2001).

Švehla v této době udržoval chod věcí a měl přehled o tom, co se ve státě i na politické scéně děje. Byl v každodenním osobním kontaktu s ostatními politiky, vnímal nálady československého obyvatelstva po první světové válce. Získal si důvěru jak svých kolegů, tak občanů. Brzy tak zastínil pozici Karla Kramáře, který kvůli své přítomnosti na mírové konferenci ztratil kontakt s domácím prostředím (Peroutka, 1991b).

V porovnání s předválečnou politikou českých stran došlo k určitým změnám. Politické strany již netvořily jednotu, která se identifikovala skrze společný zájem - zánik Rakouska – Uherska, ale každý z politických subjektů reprezentoval zájmy svých potencionálních voličů. Zejména socialistická levice vytvářela bojovné prostředí na politickém poli, protože neměla své zástupce ve vládě (Miller, 2001).

První volby se konaly pouze v českých zemích v červnu roku 1919. Ačkoli se jednalo o volby na komunální úrovni, mezi jednotlivými politickými stranami se strhl zápas o každý hlas. Zvítězili čeští sociální demokraté, druhou příčku obsadili agráři. Na základě těchto výsledků se začalo jednat o sestavení nové vlády. Schůzek se účastnil Švehla, zástupce sociálních demokratů Tusar, T.G.Masaryk a pouze okrajově Kramář, neboť ten působil na mírových jednáních v Paříži. Odstupující premiér Kramář nechtěl v žádném případě vpustit do vlády socialisty, ačkoli byli ve volbách nejúspěšnější. Měl obavy z rostoucího bolševismu. Tento názor však nesdílel ani Švehla, ani Masaryk. Možným východiskem tak byla vládní koalice složená z agráři a socialistů. Ve hře zůstával post premiéra. Masaryk, Kramář i Beneš preferovali s ohledem na mezinárodní atmosféru Švehlu. Ten však nabídku premiérského postu odmítl s odůvodněním, že radikální a umírněný proud socialistů může být usměrněn pouze vlastním představitelem. Premiérem nové vlády se tedy stal Tusar (Peroutka, 1991b; Dostál, 1998; Miller, 2001).

4.2. Nástup rudo - zelené koalice

Když už byla domluvena podoba nové vlády po komunálních volbách konaných v červnu roku 1919, bylo zapotřebí, aby Kramářova vláda oficiálně podala svou demisi. Nešťastnou událostí bylo, že Kramář byl tou dobou v Paříži na mírových jednáních, a tak Švehla, jakožto místopředseda odstupující vlády, podal Masarykovi demisi sám (Peroutka, 1991b).

Masaryk se spolupodepsaným Švehlou pak poslal Kramářovi dopis, kde ho informoval o rekonstrukci vlády a vyjádřil Kramářovi dík za organizaci první vlády a za práci, kterou nyní odvádí na jednáních v Paříži⁶ (Masaryk 2003, s.143).

Ačkoli se Švehla nestal premiérem, což on sám ani nechtěl, měl silnou podporu ostatních politiků. Vzbuzoval autoritu a měl politickou moc. Sympatizoval s ním i T.G. Masaryk. To dokládá například znění „Jmenovacího dekretu předsedovi vlády a novým ministrům“, kde Masaryk navrhl, že premiér společně s ministrem vnitra a ministrem zahraničí by měli tvořit jakýsi komitét, neboť je takového ústředí zapotřebí (Masaryk, 2003, s. 143, 144).

Dalším potvrzením Masarykovy důvěry ve schopnosti Antonína Švehly je jeho hodnocení rudo - zelené koalice v knize Hovory s T.G.M. Zde uvedl, že: „...*Kdo se nechytá slova, nýbrž přihlíží k věci, tu přece viděl, že vůdcem té takzvané rudo – zelené koalice byl Švehla, tedy člověk a vůdce strany zemědělské*“ (Čapek: 1990, s. 407).

---

⁶ „Milý příteli, nové rozvrstvení politických sil a stran, způsobené volbami, přivodilo rekonstrukci vlády; ministerským předsedou bude člen největší politické strany poslanec Tusar. Proto Vám děkuji, že jste organizací první vlády jakožto mocný faktor věnoval svou celou politickou autoritu; nepochybuji, že se záhy najde možnost, abyste svých sil mohl dále veřejně užívat k prospěchu naší republiky. Vaše zásluhy v Paříži s povděkem uznávám; vím, jak úspěšně jste pracoval v oboru hospodářském a zejména komunikačním“ (Masaryk, 2003, s.143).

5. Agrární strana a shrnutí Švehlovy politiky

5.1. Před vznikem Československé republiky

Agrární hnutí vznikající v Rakousku – Uhersku na konci devatenáctého století bylo založeno na vymezení stále se zvyšujících požadavků rolnictva. Představitelé rolnictva nebyli spokojeni s konceptem politiky mladočeské strany, požadovali důraznější prosazení svých zájmů. Na konci devatenáctého století tak došlo k vyčlenění agrárních z dosavadní mladočeské strany. Jako první začal prosazovat agrární zájmy již na přelomu osmdesátých a devadesátých let devatenáctého století Alfons Šťastný, a to zejména prostřednictvím publicistiky (Urban, 1982).

Prvním uceleným dokumentem reprezentujícím zájmy zemědělců byl Program rolnictva Rakouska přijatý v roce 1890. Program kromě jiného obsahoval jednotnou daň namísto přímých a nepřímých daní, rozšíření volebního práva a zastoupení rolnictva v parlamentu (Lacina, 2008; Harna, Lacina, 2007).

Program rolnictva Rakouska byl dále rozvinut v roce 1896 na sjezdu českého rolnictva, kde byl přijat Program Sdružení českých zemědělců. V tomto dokumentu byla výrazně zdůrazněna rozhodující úloha venkovského lidu v historii českých zemí. Jednalo se o tak propracovaný plán, že když byla o tři roky později oficiálně založena agrární strana, tak se při vymezení svých požadavků pouze odvolala na tento dokument (Harna, Lacina, 2007).

První oficiální program agrární strany byl vyhotoven v roce 1903. Zde je rozsáhle popisován úděl českého sedláka během staletého vývoje českých zemí. Jsou kritizovány ostatní politické strany, které neberou zřetel na zájmy rolníků. Program při své agitaci staví zejména na vlastenectví a stavovství. V roce 1905 byl na návrh Antonína Švehly dokument doplněn o požadavek všeobecného, rovného a tajného hlasovacího práva a po celé předválečné období nebyl měněn (Harna, Lacina, 2007).

Švehla v rámci agrárního hnutí působil v křídle liberálně stavovském, což potvrdil právě prosazením všeobecného volebního práva do výše zmíněného programu strany. Všeobecné volební právo zajistilo agrárníkům nové příznivce.

V následných volbách do říšské rady roku 1911 se z příznivců stali na základě všeobecného volebního práva i aktivní voliči a agráři posílili svou pozici.

Během první světové války se Švehla, jakožto špička agráři, která pobývá v Praze, silně angažoval při sjednocování české politiky. Peroutka to hodnotí tak, že „*seděl tiše u pramene moci*“ v Praze (Peroutka, 1919b, str. 573).

Švehla dokázal dvakrát sjednotit českou politiku ve jménu odlišných zájmů. Snadno se přizpůsoboval nové situaci a vždy byl schopen reagovat. Ačkoli se oficiálně ohradil proti existenci monarchie až v roce 1918, už dříve před tím zintenzivnil své kontakty s Maffii a zahraničním odbojem. Jeho komunikaci se zahraničním odbojem dokládá dopis ze dne 29. listopadu 1917 od Tomáše Garriguea Masaryka, ve kterém Masaryk informuje Švehlu o jeho chystaném příjezdu do Prahy za účelem sjednání si osobní schůzky (NACR, fond Švehla Antonín, č. JAF: 1535, označení fondu – korespondence, inv. č. 104, karton č. 2).

Při sestavování Národního výboru československého přišel Švehla s myšlenkou obsadit tento orgán na základě výsledků voleb z roku 1911, které vyšly pro agráři velmi dobře. Způsob obsazení Národního výboru československého, tzv. Švehlův klíč, zajistil Švehlovi pozici místopředsedy v tomto orgánu. Stejný princip byl užit i při svolání Revolučního národního shromáždění v listopadu 1918, což znamenalo, že agrární strana zde získala nejvíce mandátů (Miller, 2001).

5.2. V Československé republice

Se vznikem Československé republiky vznikla také potřeba změnit program agrární strany. Agrární strana plnila v nově vzniklé republice funkci státotvornou, její členové byli součástí vlády. Antonín Švehla, předseda agrární strany, si byl dobře vědom, že již nemohou svou politiku vymezovat jen na základě ekonomických a sociálních požadavků rolnictva. Dřívější důraz na stavovský charakter strany musel být potlačen, aby bylo možné získat více voličů (Peroutka, 1991b).

Nový program agrárníků byl schválen již dubnu 1919 na sjezdu strany. Výrazně zde podporovali nově vzniklou Československou republiku a demokracii (Harna, Lacina, 2007).

Na sjezdu bylo na Švehlovo přání konstatováno tajemníkem strany, že naprostou převahu ve straně má drobný venkovský lid. Na základě toho poučoval Švehla agrárníky, že musí dělat lidovou politiku. Zmíněná strategie se promítla i do nového názvu strany, když se definovala na základě celého československého venkova. Důvodem bylo zakrytí jejího stavovského charakteru, na jehož základu původně stavěla. Švehla tak jasně prosadil určitou sociální povahu strany (Peroutka, 1991b).

Novými postuláty agrárníků se tak stala podpora nového politického zřízení – republiky a venkova jako celku. V tomto duchu byl změněn název agrární strany na Republikánskou stranu československého venkova (Peroutka, 1991b).

Silná podpora republiky je dále obsažena v agrárním manifestu k volbám do Národního shromáždění 15. a 25. dubna 1920, kde je československému venkovskému lidu doporučováno volit Republikánskou stranu, neboť žádný jiný občan nežije v tak úzkém poměru k republice jako právě venkovský lid. (Harna, Lacina, 2007).

Antonín Švehla tak brilantně použil změnu názvu své strany. Oslovuje jednu z nejširších vrstev obyvatelstva, venkovský lid, a to ve jménu blaha republiky. Můžeme proto potvrdit Peroutkova slova, že Švehla od samého počátku republiky sledoval plán koalice dvou největších národních složek – sedláků a dělníků, malých stran si totiž nevážil. Začal oslovovat celý československý venkovský lid.

Směřoval k sociálním reformám, což bylo po první světové válce společností vyžadováno, ale na druhou stranu se vymezoval proti socialismu. Podporoval demokracii a nově vzniklou republiku jako nejvyšší princip (Peroutka, 1991b).

Je zde jasně čitelný odklon od předválečné politiky agrárníků. Republikánská strana československého venkova v těchto letech představuje masovou demokratickou středolevicovou stranu, která je ochráncem a současně tvůrcem nového státu. Švehla úmyslně směřoval politiku agrární strany doleva, což odpovídalo poválečné atmosféře v republice (Peroutka, 1991b).

V prvních volbách v Československé republice se Švehlova strana stala druhou nejsilnější politickou stranou. Švehla dostal nabídku premiérského postu, tu však odmítl. Zůstal „pouze“ ministrem vnitra. Zůstal tam, kde se začal projednávat nejdůležitější dokument Československé republiky – ústava (Peroutka, 1991b).

6. Ústava 1920

Samostatná Československá republika byla ustavena dne 28. října 1918 na základě revolučního aktu ⁷, kdy se Národní výbor československý prohlásil za vládu nového státu. Z článku 2 revolučního aktu vyplývá, že všechny dosavadní právní normy zůstávají v prozatímní platnosti. Tím došlo k recepci právního řádu rakouské monarchie do nově vznikající Československé republiky. Základní ustanovení o těch nejdůležitějších věcech z oblasti moci zákonodárné a výkonné pak byla obsažena v prozatímní ústavě ⁸ze dne 13. listopadu 1918 (Pavlíček a kol., 2008).

Již z názvu „prozatímní ústava“ je patrné, že se mělo jednat o přechodnou dobu, kdy bude tato norma tím nejvýše postaveným zákonem v Československé republice, dokud nebude přijata „řádná“ ústavní listina Československé republiky. Nakonec však nový stát čekal na svou ústavu více než rok (Pavlíček a kol., 2008).

---

⁷ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu Československého

⁸ Zákon č. 37/1918 Sb.

6.1. Počátky prací na ústavě

Na ústavě se začalo oficiálně pracovat až dne 8. ledna 1920, kdy ústavní výbor zahájil na své 108. schůzi rokování o ústavní listině (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1232, zpráva ze 108 schůze ústavního výboru).

Důvodů, proč se zpozdila tvorba a následné přijetí ústavy, bylo několik. V první řadě se čekalo na výsledky mezinárodních mírových ujednání po první světové válce, na kterých záviselo přesné vymezení československých hranic a míra ochrany národnostních menšin v nově vzniklých státech (Peroutka, 1991c; Rychlík, 2010).

Dále byla velkou brzdou politická situace v Československé republice, neboť po obecních volbách v červnu roku 1919 došlo ke změně politických sil. Do čela se postavila Československá sociálně demokratická strana dělnická, která tvořila vládu společně s agrárníky a národními socialisty. Nejednotnost sociálních demokratů způsobená silícím radikálním levicovým křídlem zapříčinila, že předseda vlády Tusar dlouho otálel s podáním ústavní předlohy jménem vlády, aby si ještě více nezprotivil radikální levici (Peroutka, 1991c; Rychlík, 2010).

Ačkoli jednání v ústavním výboru byla zahájena až na počátku roku 1920, vláda se připravovala na ústavu o mnoho dříve. Na schůzi ministerské rady, konané dne 12. srpna 1919, sdělil ministr vnitra Antonín Švehla základní zásady, které se měly promítnout do zákonů ústavních. Hovořilo se o možnosti jednokomorového či dvoukomorového parlamentu. Načež do návrhu byla přijata varianta se dvěma komorami. Dále se mluvilo o volbách do jednotlivých komor a o jmenování členů senátu, o svolávání poslanecké sněmovny a senátu a o možném stíhání prezidenta za porušení ústavy (NACR, fond PMR, Protokol o schůzi ministerské rady ze dne 12.08.1919).

Samotnému oficiálnímu jednání o ústavě v ústavním výboru však ještě předcházelo jednání takzvaného subkomitétu ústavního výboru, který na základě neoficiálního vládního návrhu ústavy, sepsaného Jiřím Hoetzlem, vytvořil předlohu, co byla posléze projednávána v ústavním výboru. Peroutka i Miller shodně píše, že v tomto neformálním tělese působili pouze politici Antonín Švehla a Václav Bouček a profesor práva, šéf legislativního odboru ministerstva vnitra

Jiří Hoetzel. Jan Rychlík pak do této skupiny ještě řadí Alfréda Meissnera, Františka Weyra a Františka Hnídku (Peroutka, 1991c; Miller, 2001; Rychlík, 2010).

O neoficiálním uskupení v rámci subkomitétu bohužel nemáme mnoho informací. O záznamech z jednání v subkomitétu se nezmiňuje žádný z autorů zabývajících se daným tématem a dle dostupných informací nejsou v současné době uchovávány ani v žádném archivu. Jasně však je, že onen subkomitét opravdu existoval, neboť je zmiňován v zápisech z jednání ústavního výboru. Například v zápisu ze 108. schůze ústavního výboru předseda Meissner při svém úvodním slově upozorňoval, že návrh ústavní listiny vypracoval subkomitét na základě vládní předlohy (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1232, zpráva ze 108 schůze ústavního výboru).

Co se tedy přesně odehrávalo při jednáních subkomitétu ústavního výboru je věc spíše domněnek. Nicméně důležitou otázkou zůstává, kdo měl hlavní slovo při jednání o ústavní předloze v subkomitétu? Postupovalo se jen v duchu tvorby čisté právní normy, nebo zde byly uplatněny i partikulární politické zájmy? Proč Peroutka píše, že Švehla byl společně s Meissnerem „*politickým tvůrcem ústavy*“ (Peroutka, 1991c, s. 924)? Proč tuto tezi rozšířil bez dalšího Jan Rychlík, když napsal, že „*návrh osnovy ústavy vypracoval JUDr. Jiří Hoetzel na politickou objednávku agrárního ministra vnitra Antonína Švehly*“ (Rychlík, 2010, s. 51)? Jaký byl opravdový podíl Antonína Švehly na procesu vytváření a přijetí první Ústavní listiny Československé republiky?

V následujících kapitolách se budu snažit odpovědět na výše zmíněné otázky, přičemž budu využívat zejména zápisy ze schůzí ústavního výboru společně s informacemi získanými ze Švehlovy osobní korespondence. Soustředila jsem se zejména na pasáže, kdy v ústavním výboru vystupoval sám Antonín Švehla, nebo kdy na něj, či na subkomitét, odkazovali jiní ve svých řečech.

Před podkapitolou zabývajících se schůzemi v ústavním výboru je vložena podkapitola „Švehlovy poznámky k ústavě“. Tato podkapitola obsahuje několik příkladů, kdy smysl dochovaných Švehlových poznámek k ústavě je následně promítnut do znění ústavní předlohy projednávané v ústavním výboru.

6.2. Švehlovy poznámky k ústavě

V Archivu Národního muzea ve fondu *ŠVEHLA Antonín* jsou uloženy vládní předlohy ústavy, které se pravděpodobně používaly jednak pro jednání v rámci subkomitétu, tak při vyjednávání znění ústavy mezi zástupci jednotlivých stran. Na předlohách jsou rukopisné vpisky Antonína Švehly, které vedou ke změnám v jednotlivých paragrafech či k vyjasnění konkrétních otázek (ANM, ŠVEHLA Antonín, HN 50).

Z těchto poznámek je patrné, že se Švehla od samého počátku jednání o ústavě zajímal a prosazoval poměrně silné postavení Senátu při procesu přijímání zákona. Konkrétně se jednalo v neoficiální vládní předloze o § 45, který zněl, že: „...*usnesení poslanecké sněmovny se stane zákonem přes odchýlné usnesení senátu, když sněmovna poslanecká se usnese za přítomnosti alespoň nadpoloviční většiny členů většinou dvou třetin přítomných, že setrvává na svém původním znění*“ (ANM, ŠVEHLA Antonín, HN 50).

K tomuto si Švehla mimo jiné poznamenal: „*kvalifikovaná většina v senátu*“ (ANM, ŠVEHLA Antonín, HN 50).

Co znamená Švehlova poznámka, vyplývá z následného jednání o ústavě v ústavním výboru, kdy se znění tohoto ustanovení dostalo do § 44 odst. 1, kde bylo ustanoveno že: „*Usnesení poslanecké sněmovny stane se zákonem přes odchýlné usnesení senátu, když sněmovna poslanecká se usnese nadpoloviční většinou všech svých členů na tom, že setrvává na svém původním usnesení. Zamítl – li však senát dvoutřetinovou většinou všech svých členů osnovu v poslanecké sněmovně přijatou, stane se osnova zákonem, setrvá – li poslanecká sněmovna na svém usnesení třípětinovou většinou všech svých členů*“ (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 32, č. spisu 1257, 133 schůze ústavního výboru). Téměř totožné znění bylo následně přijato do ústavy.

Švehlova poznámka k prvotní verzi daného ustanovení, poukazující na možnost zamítnutí návrhu zákona v senátu kvalifikovanou většinou, se promítla do verze projednávané v ústavním výboru, potažmo do ústavy.

Další Švehlova připomínka se věnuje věku pro aktivní volební právo do senátu, což bylo stanoveno v § 14 Ústavy. Švehla napsal: „*26 či 30 má rozhodnouti ústavní výbor*“ (ANM, ŠVEHLA Antonín, HN 50).

V ústavním výboru se této sporné otázce jednalo na 144. schůzi. Původní znění ústavní předlohy počítalo s věkem 26, nicméně poslanec Brabec navrhl věk 30 let. K tomu se vyjádřil Švehla, že se věk pro aktivní volební právo do senátu stal předmětem diskuse mezi politickými stranami, a že se shodly na tom, aby definitivně bylo rozhodnuto hlasováním v ústavním výboru, což přesně odpovídá Švehlově dřívější poznámce. V ústavním výboru byl přijat návrh s věkem 26 let. Nicméně toto hlasování bylo záhy resumováno na návrh poslance Dolanského. Ani dlouhá diskuse však nic nezměnila, a tak se národním demokratům v čele s Kramářem nepodařilo přesvědčit ostatní, aby byl podpořen návrh s věkem 30 let. Dle hlasování v ústavním výboru tak bylo aktivní volební právo do senátu spojeno s věkem 26 let (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 33, č. spisu 1268, 144 schůze ústavního výboru).

Národní demokraté se cítili být zrazeni a poraženi, a tak se pokusili o změnu daného paragrafu ještě při jednání v plénu RNS (Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS).

7. Ústavní výbor

7.1. Složení

Ústavní výbor zabývající se od 8. ledna 1920 ústavní předlohou vzešlou ze subkomitétu ústavního výboru a současně ústavní předlohou iniciativního návrhu Václava Boučka, byl zvolen na druhé schůzi Revolučního národního shromáždění ve složení, kdy sociální demokraty reprezentovali Bechyně, Meissner, Hudec, Burian, za agrárníky zde byli Horáček, Sonntág, Malypetr a Hnídek, národní demokraty zastupovali Brabec, Franta, Weyr, Slovenský klub představovali Dérer, Ivanka, Juriga a Medvedský, za pokrokaře byl zvolen Bouček, národní socialisty reprezentoval Franke a Československou stranu lidovou Šrámek (Digitální knihovna PSPČR, 2. schůze RNS).

Během působení ústavního výboru se jeho složení mnohokrát změnilo. Do konce v něm působili pouze Meissner, Malypetr, Brabec, Bouček a Weyr. Předsedou byl zvolen Alfred Meissner, prvním místopředsedou František Hnídek a druhým místopředsedou František Weyr. Kromě uvedených poslanců Revolučního národního shromáždění se jednání ústavního výboru často účastnili i zástupci vlády (Weyr, 2004).

7.2. Zahájení jednání o ústavě

Na 108. schůzi ústavního výboru dne 8. ledna 1920 vystoupil nejprve s úvodním slovem předseda ústavního výboru Meissner, který tak zahájil jednání o ústavě. Následně vystoupil Švehla, který se zmínil o dohodě, která měla proběhnout dne 7. ledna 1920 se zástupci jednotlivých politických klubů o tom, že by se v rámci ústavního výboru mělo co nejvíce šetřit časem a že by měl být dosavadní materiál⁹ nejlépe jednotně zpracován a dán Revolučnímu národnímu shromáždění také najednou (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1232, 108 schůze ústavního výboru).

To, že Švehla jakožto nečlen ústavního výboru nabádal ostatní k rychlé práci bez politických obstrukcí, a to vše na základě předchozí dohody mezi špičkami jednotlivých politických stran, svědčí minimálně o tom, že měl vysoké postavení, požíval zjevné autority v rámci ústavního výboru a den před první schůzí ústavního výboru jednal s hlavními představiteli jednotlivých politických stran.

---

⁹ Tím je myšlena předloha ústavy společně s ostatními ústavními zákony, které byly společně s ní později předloženy RNS.

7.3. Schůze ústavního výboru 112

Ze zápisu 112. schůze ústavního výboru ze dne 14. ledna 1920 jasně vyplývá, že Švehla jednotlivé navrhované paragrafy ústavy probíral s ostatními politiky. Příkladem je vystoupení poslance Československé strany lidové Josefa Dolanského, který se chtěl vrátit ke znění paragrafu 109, pojednávajícímu o možnosti vyvlastnění soukromého vlastnictví, neboť byl ústavním výborem přijat v jiném znění, než jak bylo domluveno při poradách se Švehlou (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1236, 112 schůze ústavního výboru).

Velkým tématem 112. schůze ústavního výboru byl § 121, který měl upravovat poměr mezi státem a církvemi. Zpravodaj poslanec Bouček postupně informoval o jednotlivých verzích tohoto ustanovení. Původní znění bylo, že „mezi státem a církvemi budiž zaveden stav odluky“. V subkomitétu byla přijata verze „stát a církve jsou odloučeni“ a dále sděluje, že při poradě s Antonínem Švehlou zazněl návrh „poměr státu k církvím budiž upraven zvláštním zákonem“¹⁰. Poté se vyjádřil Hoetzel, který sdělil, že má příkaz prohlásit, že vzhledem k mocenským poměrům, které se vyskytly, musí vláda bezpodmínečně trvat na stylizaci „poměr mezi státem a církvemi budiž upraven zvláštními zákony“ (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1236, 112 schůze ústavního výboru).

Poměr mezi státem a církvemi bylo silné politické téma již od samotného počátku Československé republiky. Pro odluky byli jednak sociální demokraté, tak agráři i národní demokraté. Jak však upozornil Hoetzel, tak mocenské poměry a s tím i názory na odluky státu a církve se musely změnit. Proti odluce se rezolutně postavily příznačně katolické strany, ale i Slovenský klub. Peroutka hovoří o možných důsledcích odluky. Stát by tak ztratil možnost vlivu na církve a hrozilo by vytvoření cizího samostatného tělesa uvnitř státu. A dále by pak Vatikán mohl jmenovat církevní hodnostáře na území Československé republiky zcela jen dle svého rozhodnutí. V neposlední řadě byla též obava z maďarských biskupů působících na území Slovenska (Peroutka, 1991c).

---

¹⁰ Tato Švehlova verze je jeho rukopisem poznamenána i na vládní předloze ústavy (ANM, Švehla Antonín, HN 50).

V ústavním výboru se nejprve jednalo o návrhu, který zněl „mezi státem a církvemi budiž zaveden stav odluky“. Pro tento návrh byl pokrokář Bouček společně s národním socialistou Bartoškem, ti dále kritizovali vládní návrh prezentovaný Hoetzlem (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1236, 112. schůze ústavního výboru).

Weyr následně připomínal kolegům porady, které proběhly v subkomitétu ústavního výboru, když byl přítomen Švehla, kde se shodli na tom, že se o odluce nebudou v ústavě vůbec zmiňovat. Dále uvádí, že tomuto stanovisku předcházely debaty mezi Švehlou a poslanci lidové strany (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1236, 112. schůze ústavního výboru).

Poslanec Zahradníček v diskuzi navrhl, aby hlasování o bodu týkající se odluky bylo odloženo, dokud se ministerstvo vnitra nedohodne na přesném znění (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1236, 112. schůze ústavního výboru).

Poslanec Slovenského klubu Ivan Dérer v jednání prezentoval stanovisko slovenských ministrů, kteří se shodli na tom, že odluka státu a církve by se prozatím neměla vyslovit, nemělo by to být pro tuto chvíli zákonem upraveno. Navrhoval v ústavě uvést, že „rozlučku mezi státem a církví upravují zvláštní zákony“. Jednalo by se tak o základní princip, ale samotné provedení odluky by se odložilo. Jako důvody tohoto stanoviska uvádí poměry na Slovenku (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1236, 112. schůze ústavního výboru).

Po poměrně dlouhé debatě předseda Meissner prohlásil, že je přesvědčen o možnosti, aby se ústavní výbor za přítomnosti Švehly dohodl na nějakém znění sporného ustanovení. Na základě návrhu poslance Zahradníka bylo hlasování o paragrafu 121 odročeno (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 31, č. spisu 1236, 112. schůze ústavního výboru).

Z přepisu jednání 112. schůze ústavního výboru je patrné, že při poradách se Švehlou vznikala znění jednotlivých ustanovení ústavy, které pak poslanci prezentovali a prosazovali v ústavním výboru. V případě sporného paragrafu se ústavní výbor raději uchýlil pro odročení jednání, neboť jim záleželo na tom,

řekne Švehla, jak naznačil ve svém vystoupení předseda Meissner při jednání o odluce státu a církve.

7.4. Pokračování v jednání o rozluce

Ústavní výbor se k jednání o odluce státu a církve vrátil na své 144. schůzi, kde Antonín Švehla informoval o dvou alternativách, o kterých má být rozhodnuto v ústavním výboru. První alternativa zněla: „*Poměr mezi církvemi a státem upraví se na základě osamostatnění církví od státu, se zřetelem k zájmům státním, zvláštními zákony*“. Druhou možností bylo: „*Poměr mezi církvemi a státem upraví se na základě církevní samosprávy se zřetelem k zájmům státním zvláštními zákony*“. Po rozpravě ve výboru byla přijata druhá varianta (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 33, č. spisu 1268, 144. schůze ústavního výboru).

Švehlova informovanost a následná iniciativa, co se možných alternativ sporného ustanovení o rozluce týče, svědčí o tom, že se účastnil, ba dokonce vedl jednání s jednotlivými politiky, kteří se na těchto zněních shodli.

Paragraf 121 však i nadále zůstával sporným ustanovením, a tak na jedné z posledních schůzí ústavního výboru konané 18. února 1920 vystoupil poslanec Československé strany socialistické Bartošek s návrhem na reasumaci usneseného znění § 121. Jako důvod pro své počínání uvedl zejména potřebnost jasného řešení vztahu státu a církve, nutnost vyslovení odluky v ústavě. Agrárník Zahradník se připojil k reasumaci, a pro případ, že by nebylo znění sporného paragrafu dohodnuto, zmínil možnost naprosté absence dané otázky v ústavě. Kramář a Weyr se následně přiklonili k možnosti úplně vynechat § 121. Jediné, na čem se však poslanci na této schůzi shodli, bylo, že odložili hlasování o reasumaci společně návrhem Zahradníka, aby § 121 byl vypuštěn (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 33, č. spisu 1276, 152. schůze ústavního výboru).

Celé dlouhé jednání o rozluce státu a církve se nakonec ubralo jedinou možnou cestou kompromisu. Na schůzi výboru dne 21. února 1920 byl jednohlasně přijat návrh, aby byl § 121 škrtnut. V návrhu ústavy, který šel do RNS, tedy nebyla o odluce ani zmínka (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 71, Ústava, Zpráva ústavního výboru).

7.5. Věková hranice prezidenta republiky

Na 153. schůzi ústavního výboru se rozvinula dlouhá debata ohledně věkové hranice prezidenta republiky. Znění § 56 navrhl pokrokář Bouček změnit tak, aby pro volitelnost prezidenta odpadl předpoklad, že musí být volitelný do senátu, což je podmíněno věkem 45 let. Kramář se výslovně ohradil proti změně ustanovení. Jednání o věku prezidenta bylo přerušeno, čekalo se, až se dostaví zástupce vlády. Když dorazil Švehla, v jednání se pokračovalo. Švehla se přiklonil k návrhu poslance Boučka, tedy, že prezidentem může být státní občan Československé republiky bez určení věku, přičemž zdůrazňoval, že tak bude při volbě dána Revolučnímu národnímu shromáždění největší volnost. Agrárník Malypetr poté navrhl, aby byla volitelnost prezidenta podmíněna věkem 35 let, k čemuž se následně přiklonil i poslanec Bouček. Poměrem 12:3 byl tento návrh přijat. (APS – P – ČR, AFS – RNS, karton č. 33, č. spisu 1277, 153. schůze ústavního výboru).

K možným okolnostem při stanovení věku prezidenta se vyjadřuje v Budování státu Peroutka. Píše, že Tomáš Garrigue Masaryk se z důvodu svého nepříznivého zdravotního stavu intenzivně zabýval otázkou, kdo bude jeho nástupcem. Pro tento post se mu zdál nejlepší Edvard Beneš, kterému však v době přijetí ústavy bylo pouze 35 let. Údajně mělo dojít ke slibu, kdy se Švehla a ostatní politici zavázali Masarykovi, že se přičiní, aby po Masarykovi byl zvolen Beneš (Peroutka, 1991c).

V archivních materiálech se mi bohužel nepodařilo najít konkrétní důkaz, který by onen slib s Masarykem potvrzoval, nebo naopak vyvracel. Je tedy spíše otázka domněnek, zda Švehla účelně podporoval snížení věku pro volitelnost prezidenta, aby se jím mohl stát Beneš. Nicméně fakt, že Švehlův spolustraníček Malypetr přišel s návrhem s věkovou hranicí 35 let, který byl Švehlou i jinými silně podpořen, a pro pokračování jednání se čekalo právě na Švehlu, může spíše poukazovat na předem domluvenou taktiku.

8. Jednání o ústavě v plénu Revolučního národního shromáždění

8.1. První den

Návrh ústavy, tak jak byl připraven ústavním výborem, byl předložen plénu Revolučního národního shromáždění dne 27. února 1920. Revolučnímu národnímu shromáždění předsedal poslanec Československé sociálně - demokratické strany dělnické František Tomášek, který také zahájil schůzi krátkým úvodním slovem, kde apeloval na důležitost projednávané normy (Digitální knihovna PSPČR, 125. schůze RNS).

Poté se ujal slova zpravodaj ústavního zákona poslanec Pokrokové strany Bouček, který všeobecně hovořil o právní povaze Československé republiky, o její vnitřní konstrukci, o některých konkrétních ustanoveních obsažených v ústavě a na závěr o národnostních menšinách v republice (Digitální knihovna PSPČR, 125. schůze RNS).

Následně mluvil ministerský předseda, sociální demokrat Tusar, který mimo jiné poděkoval všem, kdo se na tvorbě ústavy podíleli a vyjádřil svou lítost nad tím, že ministr vnitra Švehla, který ústavním předlohám věnoval tolik práce a času, nemůže být pro nemoc přítomen (Digitální knihovna PSPČR, 125. schůze RNS).

Po premiérovi vystoupili referenti dalších zákonů, které byly projednávány společně s ústavou (Digitální knihovna PSPČR, 125. schůze NS).

Poté probíhala generální debata. Do ní se přihlásil poslanec národních demokratů Kramář, který kritizoval ústavně navržený systém vázaných listin poslanců, což dle jeho názoru dělá z demokratické ústavy ústavu stranické autokracie (Digitální knihovna PSPČR, 125. schůze RNS).

Jménem Slovenského klubu vystoupil poslanec Ivan Markovič (Digitální knihovna PSPČR, 125. schůze RNS).

V následné diskusi vyjádřil agrární poslanec Viškovský svůj nesouhlas s Kramářovou kritikou ústavní předlohy. Viškovský dále podobně jako Tusar vyjádřil svou lítost nad tím, že ministr vnitra Švehla není v plénu pro svou nemoc

přítomen. Podotkl, že ústava je Švehlovým velkým dílem, kterému věnoval práci, čas, ale i zdraví (Digitální knihovna PSPČR, 125. schůze RNS).

Jako poslední řečník schůze konané 27. února vystoupil poslanec Československé strany socialistické Bartošek (Digitální knihovna PSPČR, 125. schůze RNS).

8.2. Druhý den

Druhý den jednání o ústavní předloze se do generální debaty přihlásil jako první poslanec Československé strany lidové Jan Šrámek, který poukázal na nutnost slevit z požadavků jednotlivých politických stran, co se obsahu ústavy týče, neboť není možno, aby zde byly prosazeny názory všech (Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS).

Dále vystoupil poslanec sociální demokracie Stivín, který se mimo jiné ohradil proti tomu, aby jednání o ústavní předloze bylo narušeno demonstrací, která byla plánována několika členy strany národně – demokratické (Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS).

Následovala podrobná debata, při níž byly podávány pozměňovací návrhy. V kontextu výše uvedeného zmíním pouze některé (Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS).

Zástupce národních demokratů poslanec Dyk navrhl změnu § 56 ústavy, týkající se volitelnosti prezidenta, a to tak, že podmínkou bude dosažení věku 45 let. Na stejném znění trval národní demokrat Kramář již při jednání v ústavním výboru. Dyk dále chtěl změnu § 14 ústavy, který stanovil podmínky pro aktivní volební právo do senátu. Opět se jednalo o věkovou hranici, která byla stanovena na 26 let, nicméně národní demokraté požadovali hranici 30 let (Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS).

Poslanec národních socialistů Bartošek navrhl, aby byl do ústavy zařazen § 121 ve znění: *„Stát a církev jsou odloučeny. Podrobnosti upravují zvláštní zákony, jejichž platnost může být dočasně omezena na určité části Československé republiky“* (Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS).

Dále probíhala v Revolučním národním shromáždění dlouhá debata. Jednotliví poslanci přihlášení do rozpravy hovořili jak o znění ústavní předlohy, tak o pozměňovacích návrzích. Po podání všech pozměňovacích návrhů se k nim vyjádřil zpravodaj ústavního zákona poslanec Pokrokové strany Bouček (Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS)

Následně se hlasovalo o jednotlivých pozměňovacích návrzích. Oba dva návrhy poslance Dyka byly zamítnuty, a v obou případech bylo přijato znění

obsažené v ústavní předloze. Návrh poslance Bartoška o § 121 nakonec odpadl (Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS).

Samotné hlasování o ústavě a dalších zákonech se již neprotahovalo. Závěrečného slova se ujal předseda schůze poslanec Československé sociálně - demokratické strany dělnické František Tomášek, který upozornil na významnost dané chvíle a poděkoval všem, kdo se na tvorbě a přijetí ústavy a ostatních zákonů podíleli. Schůze skončila dne 29. února ve 03:35 (Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS).

9. Shrnutí prací na ústavě

Oficiální jednání o první československé ústavě z roku 1920 trvala velmi krátkou dobu.

Ústavní výbor, orgán regulérně zvolený Revolučním národním shromážděním, začal pracovat na ústavě dne 8. ledna 1920, nicméně o znění ústavy se neoficiálně jednalo již mnohem dříve.

Profesor práva a šéf legislativního odboru ministerstva vnitra Jiří Hoetzel sepsal neformální vládní návrh ústavy, který byl nejprve předmětem jednání takzvaného subkomitétu ústavního výboru. Subkomitét tvořil dle Peroutky Antonín Švehla, Václav Bouček a Jiří Hoetzel. Jan Rychlík pak do této skupiny ještě řadí Alfréda Meissnera, Františka Weyra a Františka Hnídka. Ze zápisů schůzí ústavního výboru dále vyplývá, že ústavní výbor bral velký ohled jednak na to, co bylo ujednáno v rámci subkomitétu a dále na to, co ujednal sám Antonín Švehla při soukromých schůzkách s ostatními politickými špičkami.

Na základě výše uvedeného si tedy dovoluji tvrdit, že návrh ústavy projednávaný v ústavním výboru byl v mnoha otázkách již dopředu předjednan, aby se na znění ústavy jednotlivé politické strany shodly. Ústavní výbor tak představoval zvolený orgán, který měl návrh ústavy v mnoha případech pouze formálně odsouhlasit. Nelze se tedy divit, že ústavní výbor projednával text ústavy pouhé necelé dva měsíce. Této tezi odpovídá i fakt, že samotný zákonodárny sbor jednal o nejvýše postaveném zákoně ve státě jen dva dny.

Na závěr shrnutí jednání o ústavě musím tedy konstatovat, že ústava byla přijata do určité míry kabinetním způsobem. Pouze konkrétní, úzká skupina politiků a právníků se aktivně podílela na jejím znění.

Hlavní otázkou stále zůstává, zda to byl Antonín Švehla, kdo měl v kuloárním projednávání ústavy hlavní roli, zda to byl on, kdo celý proces kormidloval? Byl Antonín Švehla hlavním hráčem a zároveň také rozhodčím při procesu tvorby první československé ústavy?

Před tím, než se pokusím zodpovědět výše uvedené otázky, ještě vložím krátkou kapitolu týkající se obsahu nové ústavy, a dále kapitolu reflektující

dopisy, které Antonín Švehla obdržel po přijetí ústavy. Tato korespondence totiž pomůže dokreslit Švehlovo postavení v celém procesu

10. Obsahové zhodnocení ústavy

Při uvážení, v jakém prostředí a době vznikala první československá ústava z roku 1920, musím konstatovat, že v sobě obsahovala mnoho moderních prvků.

Byla zejména řádem nové státní moci. Zakotvila, jak státní moc vzniká, a důsledně ji rozdělila do jednotlivých kategorií. Jasně tak odlišila moc zákonodárnou, vládní a výkonnou a soudní, což dokresluje i jejich oddělení v jednotlivých hlavách ústavy. Dále stanovila jednotlivé orgány, které dané moci vykonávají společně s jasným vymezením jejich kompetencí (Pavlíček a kol., 2008).

Za charakteristickou vlastnost naší první ústavy je obecně považována její demokratická povaha. V červenci 1920 vyšel v časopise *Current History* vydávaný v New Yorku článek s názvem „*The constitution of Czechoslovakia*“, kde bylo zdůrazněno, že první československá ústava je jednou z nejdemokratičtějších ústav na světě (Current History, 1920, s. 727).

Podobné hodnocení je obsaženo i v analýze ústavních reforem v Československu od autorů Lloyda Cutlera a Hermana Schwartze, když píší, že ústava zakotvila občanská práva a svobody a první republiku hodnotí jako poměrně moderní, dobře fungující demokracii. Dále konkrétně k ústavě z roku 1920 uvádějí, že se její autoři nechali inspirovat západními systémy, zejména pak francouzským modelem. Při posuzování exekutivní moci hovoří o určitém dualismu, neboť exekutivní moc je vykonávána jednak vládou, tak prezidentem. Tento dualismus, a tedy jisté oslabení pozice prezidenta, přisuzují nutnosti prosadit systém, který by ani přinejmenším nepřipomínal monarchii. Dále se zmiňují o parlamentu, který byl složen ze dvou komor – Poslanecké sněmovny a Senátu a poznamenávají, že podobně jako ve francouzském či britském modelu formálně náleží hlavní zákonodárná moc parlamentu, nicméně reálnou moc navrhopvat zákony drží vláda (Cutler, Schwartz, 1991, s. 511 - 517).

Cutler a Schwartz se také zabývají určitými ústavně nezakotvenými faktory mající vliv na podobu československého politického systému v první republice. První faktor dle nich představují politické strany, které na základě poměrného volebního systému do parlamentu musely neustále vytvářet vládní koalice.

Druhý faktor pak spatřují v osobě prezidenta, neboť zmiňují, že první dva českoslovenští prezidenti, Tomáš Garrigue Masaryk a Edvard Beneš, představovali pro ostatní politiky velké autority, a byli tedy i reálnými vůdci nového státu (Cutler, Schwartz, 1991, s. 511 - 517).

Co se obsahu ústavy z roku 1920 týče, tak Gérard Bergeror zase zdůrazňuje zakotvení volebního práva pro ženy, které se tak staly aktivními aktéry politiky (Bergeror, 1978, s. 823).

První československá ústava se stala výborným základem pro první republiku. V novém státě zavedla parlamentní demokracii, oddělila od sebe jednotlivé moci, zavedla nezávislé soudnictví. A mohla tak být tím nejvyšším zákonem ve státě až do roku 1938 (Pavlíček a kol., 2008).

11. Švehlova korespondence po přijetí ústavy

Antonín Švehla byl ve dnech, kdy návrh ústavy projednávalo Revoluční národní shromáždění, nemocen, a proto se tohoto pléna nemohl zúčastnit. O přijetí návrhu ústavy byl ale vzápětí informován svými kolegy.

29. února 1920 byl Švehlovi zaslán telegram od jeho spolustraníků Viškovského, Bradáče a Staňka, kteří mu jménem klubu Republikánské strany československého venkova děkovali za práci na nové ústavě. Ústavu dokonce nazvali Švehlovým „*velkým dílem*“ (NACR, fond Švehla Antonín, č. JAF: 1535, označení fondu – korespondence, inv. č. 265, karton č. 3).

O přijetí ústavy podal Švehlovi zprávu také Jiří Hoetzel, který dne 29. února 1920 napsal, že: „*všecky ústavní předlohy první série byly dnes odhlasovány...Gratuluji Vám, že Vaše snahy byly korunovány výsledkem, s kterým můžete býti spokojen...*“ (NACR, fond Švehla Antonín, č. JAF: 1535, označení fondu – korespondence, inv. č. 43, karton č. 1).

K úspěchu odhlasování ústavy gratuloval Švehlovi i Edvard Beneš v dopise ze dne 2. března 1920. Beneš napsal: „*Vážený pane kolego, dovolte mi, abych Vám ještě osobně mohl gratulovati k velikému Vašemu úspěchu při odhlasování ústavy. Úspěch je tím větší, že z nových států dosud ani jediný ústavy nemá...*“ (NACR, fond Švehla Antonín, č. JAF: 1535, označení fondu – korespondence, inv. č. 13, karton č. 1).

A konečně Švehlovu velkou práci na ústavě dokazuje také dopis vyslance Československé republiky v USA Bedřicha Štěpánka ze dne 21. května 1921, ve které Štěpánek žádá Švehlu o jeho spolupráci s profesorem Emersonem Davidem Fiteem, který se do Československé republiky chystal za účelem studia ústavy. Štěpánek uvedl, že: „*Vzhledem k tomu, že profesor Fite projevil přání, aby mu bylo umožněno setkati se též s vynikajícími parlamentárníky, zejména těmi, kteří pomáhali ústavu tvořiti, resp. ji provádějí, dovolil jsem si dáti mu na Vás doporučující list a prosím, byste profesoru Fiteovi podal žádané informace i doporučil jej jiným osobnostem, se kterými by si přál se seznámiti*“ (ANM, ŠVEHLA Antonín, HN 50).

12. Analýza Švehlovy role při tvorbě ústavy

Část politické kariéry Antonína Švehly popsaná v této práci, byla velmi úspěšná. V agrárním hnutí a následně v samostatné agrární straně si poměrně brzy vybudoval své místo a získal jasnou pozici. Během první světové války obratně přešel z prorakouského křídla českých politiků na stranu zastánců budoucí samostatné Československé republiky. Nejednal ukvapeně, vyčkal na vhodnou příležitost. Svým diplomatickým chováním a schopností vyjednávat i s politickými oponenty si zajistil úctu a autoritu ostatních politiků. Při vzniku Československé republiky již byl všem politikům znám, stal se jedním ze zakladatelů nového státu.

Jeho silná pozice mu dovolila odmítnout post ministra zemědělství. Dosáhl svého a stal se ministrem vnitra. Řídil tak resort, jehož jedním z hlavních úkolů bylo vytvořit novou ústavu. Švehla nebyl právníkem, text ústavy nepsal, Švehla byl tím, kdo vyjednával s ostatními. Jeho účast v subkomitétu ústavního výboru, na který bylo odkazováno při schůzích ústavního výboru, to jasně dokazuje. Mnohdy se politici v ústavním výboru odvolávali přímo na Švehlu v tom smyslu, že ústavní výbor na něho počká, jak se vyjádří, nebo že s ním byla daná věc domluvena jinak. Švehlovy rukopisné poznámky k vládnímu návrhu ústavy, tak jak jsou popsány výše, se projeví ve výsledné textaci ústavy. Za práci na ústavě byl ostatními politiky, a to nejen svými spolustraníky, všeobecně uznáván, což vyplývá jak z jednání Revolučního národního shromáždění o ústavě, tak z dopisů, které Švehla obdržel po přijetí ústavy.

Můžeme tedy dnes klidně konstatovat to samé, co píše Peroutka, tedy, že Švehla byl „*politickým tvůrcem ústavy*“ (Peroutka, 1991c, s. 924)? Či dokonce podpoříme Jana Rychlíka v jeho tezi, že „*návrh osnovy ústavy vypracoval JUDr. Jiří Hoetzel na politickou objednávku Antonína Švehly*“ (Rychlík, 2010, s. 51)? Byl to opravdu Švehla, kdo řídil kabinetní způsob vzniku ústavy?

V této práci jsem poukázala na skutečnosti, které dozajista podporují Peroutkovu i Rychlíkovu tezi. Ať už se však jedná o zápisy z ústavního výboru, ze kterých je znatelná Švehlova silná pozice a jeho velký vliv, či například o následnou soukromou korespondenci, ve které je Švehlovi děkováno za práci

na ústavě, musím objektivně konstatovat, že uvedené momenty jsou pouze nepřímými důkazy předmětných tezí. Bohužel se mi nepodařilo vypátrat takový dokument, ve kterém by přímo a jasně některý z politiků žádal Švehlu, aby vyjednal určité znění konkrétního paragrafu v ústavě. Žádná z uvedených skutečností tak Švehlu přímo neoznačuje za toho, kdo by měl při tvorbě znění ústavy hlavní slovo.

Na druhou stranu i samotná právní teorie dovoluje, aby soud vyslovil vinu nad obviněným pouze na základě nepřímých důkazů, a to v případě, že nepřímé důkazy tvoří logický, uzavřený „řetěz“, kdy se navzájem doplňují a navazují na sebe (Císařová a kol., 2006, s. 314).

Otázka tedy zní, zda naše „nepřímé důkazy“ mají výše uvedené vlastnosti?

Domnívám se, že ano. Švehlovy rukopisné poznámky na neoficiálních vládních návrzích ústavy se projevíly v přijatém znění ústavy. Na jeho vystupování v subkomitétu ústavního výboru je mnohokrát navazováno v ústavním výboru. Jeho práce na ústavě je všeobecně uznávána a je mu za ní velmi děkováno. Tyto a další výše uvedené skutečnosti mě tedy přivedly k závěru, že i dnes mohou použít stejná slova jako Peroutka, tedy že Švehla byl „*politickým tvůrcem ústavy*“ (Peroutka, 1991c, s. 924).

Dle mého soudu byl Švehla tím, kdo měl hlavní roli v kuloárním projednávání ústavy, kdo celý proces kormidloval. Byl hlavním hráčem a zároveň také rozhodčím v celém procesu.

Rychlíkovu silnější tezi však podpořit nemohu, neboť ta dle mého názoru vyžaduje mnohem konkrétnější a jasnější důkazy, než které jsem v práci uvedla.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala vznikem první československé ústavy z roku 1920 s důrazem na roli tehdejšího ministra vnitra, agrárního politika, Antonína Švehly v tomto procesu. Popis a hodnocení samotných prací na ústavě je koncipováno tak, že jsem se zabývala jednotlivými tématickými aspekty ústavy, nikoli ústavou jako celkem. Jsou tak zdůrazněny ty momenty, kdy se ústava „střetává“ se Švehlou.

Předpokladem, ze kterého jsem ve své práci vycházela, bylo, že Antonín Švehla, který v předmětném období nezastával funkci premiéra a nebyl ani právníkem, se významně podílel na vzniku ústavy, že prostřednictvím svého politického vyjednávání velkou měrou ovlivnil znění ústavy, že měl nejdůležitější slovo při řešení sporných otázek, neboť neustále jednal se zástupci ostatních politických stran. Neboli, že způsob vzniku první československé ústavy odpovídá spíše kabinetní politice, kterou řídil Švehla, než veřejné diskusi.

Domnívám se, že na základě uvedeného rozboru procesu vzniku ústavy a Švehlovy role v této proceduře, se mi podařilo zmíněný předpoklad dostatečně potvrdit.

Jak již bylo uvedeno, má práce se věnuje procesu vzniku ústavy jen tam, kde vystupuje i Švehla. Komplexněji pojaté téma způsobu vzniku první československé ústavy z roku 1920 by proto mohlo být námětem pro další bádání.

Seznam použité literatury a odborných pramenů

Literatura

1. BERGEROR, Gérard. 1918 – Czechoslovakia – 1968. *International Journal*, Issue: 33:4, 1978, ISSN 0020-7020. p. 823.
2. BROKLOVÁ, Eva. *První československá ústava, Diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČAV, 1992. ISBN 80 – 85270 – 08 – 0.
3. CÍSAŘOVÁ, Dagmar, a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2006. ISBN 80 – 7201 – 594 – X. s. 314.
4. CUTLER, Lloyd; SCHWARTZ, Herman. Constitutional Reform in Czechoslovakia: E Duobus Unum?. *University of Chicago Law Review*, Issue 58:2, 1991, ISSN 0041-9494. p. 511 – 517.
5. DOSTÁL, Vladimír. *Antonín Švehla: profil českého státníka*. 1. vyd. New York: Výkonný výbor Republikánské strany v exilu, 1989.
6. ČAPEK, Karel. *Hovory s T.G. Mysarykem*. 1. souborné vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. s. 407.
7. ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice: mezi převratem a krizí*. 10. Svazek knihovny Dějin a současnosti. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1999. ISBN 80 – 7106 – 264 – 2. kap. Dva muži v čele – Karel Kramář a Alois Rašín.
8. ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice: mezi převratem a krizí*. 10. Svazek knihovny Dějin a současnosti. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1999. ISBN 80 – 7106 – 264 – 2. kap. Agrární konzervatismus.
9. FRANKENBERGER, Otakar; KUBÍČEK, Josef. *Antonín Švehla v dějinách Československé strany agrární*. Praha: „Novina“ Tiskařské a vydavatelské podniky v Praze, 1931.
10. HAJŠMAN, Jan. *Mafie v rozmachu: vzpomínky na odboj doma*. Praha: Orbis, 1933.

11. HARNA, Josef. LACINA, Vlatislav. *Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1899 – 1938*. Edice politických programů, sv. 5. Praha: Historický ústav, 2007. ISBN 978 – 80 – 7286 – 113 – 2.
12. LACINA, Vlatislav. Změny priorit v programových dokumentech české agrární strany. In *Agrární strany ve vládnoucích a samosprávných strukturách mezi světovými válkami*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum ve spolupráci s Historickým ústavem AV ČR, 2008.
13. MASARYK, Tomáš, G. *Cesta demokracie I. projevy – články – rozhovory 1918 – 1920*. 5. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003. ISBN 80 – 86495 – 14 – 0. s. 143-144.
14. MILLER, Daniel, E. *Antonín Švehla – mistr politických kompromisů*. 1. vyd. Praha: Argo, 2001. ISBN 80 – 7203 – 366 – 2. s. 31 – 143.
15. PAVLÍČEK, Václav, a kol. *Ústavní právo a státověda II. díl*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2008. ISBN 978 – 80 – 7201 – 694 – 5. s. 21 – 70.
16. PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu I*. 3. vyd. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80 – 7106 – 040 – 2. s. 105-106; 173 – 180.
17. PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu II*. 3. vyd. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80 – 7106 – 040 – 2. s. 572 – 581; 656 – 659; 721 – 755.
18. PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu III*. 3. vyd. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80 – 7106 – 040 – 2. s. 922 – 958.
19. RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In *Československá ústava 1920 Devadesát let poté*. 1. vyd. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. s. 47 – 57.
20. TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny československého národa od r. 1848 do dnešní doby IV: 1914 - 1918*. Praha: Československý kompas, 1937.
21. URBAN, Otto. *Česká společnost 1848 – 1918*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1982.
22. WEYR, František. *Paměti 3*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2004. ISBN 80 – 7108 – 195 – 7. kap. Vzpomínky na ústavní výbor Revolučního národního shromáždění.

Soudobý tisk

1. Českému národu!. *Národní politika*, 19. listopadu 1916, roč. 34, s. 2.
2. Národu československému!. *Národní politika*, 14. července 1918, roč. 36, s. 1 – 2.
3. The Constitution of Czechoslovakia. *Current History*. Issue 12:4. New York:1920, ISSN 1932 – 7064. p. 727.

Archivní zdroje

1. Archiv Národního muzea, fond *ŠVEHLA Antonín*. HN 50.
2. Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, archiv Federálního shromáždění, fond *Revoluční národní shromáždění*.
3. Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, archiv Federálního shromáždění, *Ústava, Zpráva z ústavního výboru*.
4. Národní archiv České republiky, fond *Předsednictvo ministerské rady*
5. Národní archiv České republiky, fond *Švehla Antonín*.

Právní normy

1. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu Československého
2. Zákon č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě
3. Zákon č. 121/1920 Sb., ústavní listina

Elektronické zdroje

1. *Digitální knihovna PSPČR, 2. schůze RNS*.

URL:<<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/002schuz/s002001.htm>>

____ [cit. 2011 – 15 - 10].

2. *Digitální knihovna PSPČR, 126. schůze RNS*.

URL:<<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/126schuz/s126028.htm>>

____ [cit. 2011 – 15 – 10]

3. *Digitální knihovna PSPČR, 125. schůze RNS*.

URL:<<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/125schuz/s125001.htm>>

____ [cit. 2011 – 16.10.]